رۆشنبیری کورد و خولانەوە لە بازنەی ترادیسیۆندا * ... نووسینی: ستیڤان شەمزینی

رۆشنبیری راستەقینە کەسێکی رادیکاڵە، نە ئەخلاقگەرایە و نە ئامانجگەرا
جان پۆڵ سارتەر

رۆشنبیری کورد هیچ نییە جگە لەبوونەوەرێک کە وێنەدانەوەی هەمان ئەو دۆخە کۆمەڵایەتی و سیاسییەیە لە کوردستاندا بوونی هەیە. راستە مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە و ژیان و بیرکردنەوەی دەکەوێتە بن کارتێکردنی سروشتی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری ئەو ژینگەیەی تێیدا دەژی، بەڵام رۆشنبیری کورد بە هەموو پێوانەیەک مرۆڤێکی نەریتییە و هیچ جیاوازییەکی ئەوتۆی نییە لەگەڵ تێکڕای خەڵکدا، هەروەک ئەوان بیر دەکاتەوە و رەفتار دەکات، وەک ئەوانیش لەزۆربەی ئەگەر و پێشهاتەکاندا دەکەوێتە ژێر کاریگەریی سۆزەوە نەک عەقڵ، ئەوەش پێچەوانەوەی بیرکردنەوەی رۆشنبیر و کاری رۆشنبیرییە. لەپووختەترین پێناسەدا رۆشنبیر کائینێکی عەقڵانییە و بیرکردنەوە و مامەڵەی لەسەر پێوەرە عەقڵانییەکانە، بەڵام رۆشنبیری کورد بیرکردنەوە و رەفتارەکانی زادەی سۆز و میزاج و کۆمەڵێک پێوەری خێڵەکین کە بەهەموو فۆرمێک لە دژی عەقڵانییەتن.

ئەو هەموو بڕیار و تێزەکانی خۆی لەبەرئەنجامی خوێندنەوەی قووڵ و روانگەی زانستەوە فۆرمەڵە نەکردووە، بەڵکو زیاتر کەوتۆتە ژێر رکێف و قورسایی بیرکردنەوەی گشتیی و دیاردە باوەکانەوە. رۆشنبیری کورد کاتێک هەست بەزەقبوونەوەی دیاردە و پرسێک دەکات لەئاستی گەلەریدا "شەعبی"، ئەو بەگەڕانەوە بۆ زانست و خوێندنەوەی هەمەلایەنە لەگەڵ دیاردەکە خۆی دەگونجێنێت، ئیدی لەوە بەولاوە هیچ هەڵسەنگاندنێکی بۆ واقیعەکە و ئەنجامەکانی دواتر نییە. بۆیەکا رێگە بەخۆم دەدەم بێژم، رۆشنبیری کورد بەردەوام لەچوارچێوەی بازنەی نەریتی کۆمەڵایەتی و سیاسیی باودا دەخولێتەوە و زۆر لەوە بەتواناترە هەنگاوێک لەو چێوەیە دەربچێت ترادیسیۆن بۆ دەوری هەموو تاکەکاندا کێشاوەتی بە خودی رۆشنبیریشەوە.

رۆشنبیری کورد و سیاسەت

نووسەری ناوداری ب□رچ□□□ک کورد “یەشار کەمال” جارێکیان لە دیمانەیەکیدا وتی “بەڵام سیاسەت هونەر دەخاتە مەترسییەوە”. ئەگەر کەمێک بۆ نێو قووڵایی و دیوی ناوەوەی ئەم وتەزایە بڕۆین، بێگوومان دیارە مەبەستی یەشار کەمال ئەوەیە: رۆشنبیریی و سیاسەت دوو کێڵگەی جیاوازن، ئەگەرچی هەندێکجار لەیەکتریش نزیک بن، بەڵام دواجار هەردوو شتی لەیەک جیاوازن. بەم پێیە خستنە خزمەتی هونەر و رۆشنبیریی بۆ سیاسەت کارێکە هونەر و رۆشنبیریی دەخاتە بەردەم مەترسییەوە. گەر کەمێک ئەم حاڵەتە روونبکەینەوە، دواجار لەنێوان سەرکردەیەکی سیاسیی و رۆمانووس و شاعیرێک هیچ جیاوازییەک نامێنێت ئەگەر هەردووکیان بەدوو ئامڕازی ناچوونیەک خزمەتی ئامانجێکی هاوشێوە بکەن کە سیاسەتە. ئەم دەربڕینەش هیچکات قێزەونکردنی سیاسەت نا بەخشێت، بەڵام رۆشنبیریی رۆشنبیرییە و سیاسەتیش سیاسەت.

رۆشنبیری کورد بەدرێژایی دەیەکان ئەرکێکی سیاسیی گەورەی لەئەستۆ گرتبوو، ئەگەر لەشاعیرە کلاسیک و دێرینەکانەوە بیگرین تاکو دەگاتە نووسەرە هاوچەرخەکانمان، هەریەک بە نۆرەی خۆیان کایەی رۆشنبیریی و ئەدەبییان بۆ ئامانجی سیاسیی بەکاربردووە، ئەمەش زادەی غیابی سیاسیی و سەرکردەی سیاسیی گەورە بووە تاوەکوو بتوانێت لەرێی هونەرەکانی سیاسەتەوە خەباتی نەتەوایەتی کورد لە وێستگەیەکەوە بۆ یەکێکی تر بگوازێتەوە. ئەگەر بڕوانین، “حاجی قادری کۆیی” شاعیر، لەرێی شیعرەوە دەیەوێت گیان و هەستی نەتەوەیی و ناسیۆنالیستیی لە کن نەوەکانی کۆتایی سەدەی نۆزدەی کورد دروستبکات، وەک ئەوەی ئەو لەشارەکانی ئەوکاتی تورکیای عوسمانیدا هەستیپێکردووە. پیرەمێرد و دڵدار و بێکەس و قانع و…تد، هەریەک بەنۆرەی خۆیان و لە جیهانبینی خۆیانەوە بەهەمان کار ه□ستاون، بەڵام ئایا وەزیفەی شیعر، دروستکردنی هەستی ناسیۆنالیستییە یان نا؟.

بێگوومان شیعر ئەو وەزیفەیەی لای سەرەوەی نییە، شیعر هونەر و هەڵکۆڵینە لەبواری زماندا، شیعر هەستی ناوەوەی مرۆڤە، بەڵام کاتێک هەموو شتێک هەر لە شیعرەوە تا دەگاتە وتاری رۆژنامەکان بارگاویی د□ب□ن بە سیاسەت، دیارە ئیشکالی□تێک لەجیهانبینی رۆشنبیری کورددا بوونی هەیە. چوونکە هەمیشە دەیەوێ هەم رۆشنبیر بێت و هەم سیاسەتمەدار، ئەدەب بنووسێت بۆ مەبەستی سیاسیی، شیعر بنووسێت بۆ بەرگریی نەتەوەیی و ئامانجی سیاسیی …هتد، ئەم ئیشکالیەتەش ئەگەرچی لەمێژینەیە وەک لەپێشتردا ئاماژەمان بۆ کردووە، بەڵام تا بەئێستاش دەگات هەمان نەریت و کار بەردەوام خۆی ب□ر□ه□مدەهێنێتەوە.

وەک خۆم لەچەند ساڵی رابروودا زۆر دڵخۆشبووم بەبانگەشەی دەستەیەک

رەشنبیری کورد بە لێک جیاکردنەوەی سیاسەت و هونەر و ئەدەبیات لەیەکتر، تا هەر کام بەجیا لەکێڵگەی خۆیاندا درێژە بەچالاکیی بدەن، ئومێدێکی گەورە بوو وەختێک دەستەبژێری نوێی رەشنبیریی کوردیی دەیەویست خۆی لەسیاسەت جیابکاتەوە و ئەو کارە بە سیاسەتمەدارەکان جێبهێڵێت، ئەو دەنگانە بەئاشکرا دەیانووت با جارێکی تر ئەزموونی ئەحمەد هەردی و هەمن موکریانی دووبارە نەکەینەوە کە بینیمان سیاسەت سەری ئەدەبەکەیانی خوارد، کەچی بەداخەوە هەمان ئەو دەستەبژێرە هەموو ئەدەب و جووڵە و کارە رەشنبیرییەکانی خۆیان خستۆتە گرەوێکی سیاسیی رووت و سەرکەوتن و ژێرکەوتنی بزووتنەوەیەکی رامیاریی دیاریکراوەوە. ئەمەش یەکێک لە نەخۆشییە کوشندەکانی رەشنبیریی کوردیی کە هەمیشە کاری رەشنبیریی، یان تێکەڵاو بە کاری سیاسیی کراوە یاخۆ بووە بە پاشکۆی سیاسەت.

تۆنی مۆریسن، دەڵێت "نابێت خۆم بخەمە هەڵوێستێکی وەهاوە کە کۆتاییەکەی ئاشکرا بێت، یان چوار دەوری داخراو بێت، چوونکە ئەوەی لە دونیای نووسیندا کردوومە بە ئامانجی بەرفراوانکردنی ئاسۆکانم بووە، نەک داخستنیان". بە پێچەوانەوە رەشنبیری کورد خۆی خستۆتە کەناڵە داخراوەکانی سیاسەتەوە، ئەو کەناڵانەی لە دەرچەیەکی فراوانەوە دەچیتە ناویان و هیچ رێگەیەکیش نییە بۆ دەرچوون تیایاندا، ئەو کەناڵانەی وەک تونێلێکی رەش و تاریک وەهان. رەشنبیری کورد بەردەوام خۆی دەخاتە نێو کۆمەڵێک مەعمەعەی سیاسییەوە، دواجاریش جگە لەنائومێدیی هیچی تری لێ ناچنێتەوە، رەشنبیری کورد دۆنکیشۆتانە بڕیار دەدات و دەیان سەرچڵیی دەکات بە ئامانجی سیاسیی کە هەمیشە ئاسۆکانی نووسینی تاریک و تەسکتر دەکاتەوە. کەوابوو سیاسەت یەکێکە لە نەخۆشییە مووزمن و ترسناکەکانی رەشنبیریی کوردیی و لەوەتی تاکی رەشنبیری کورد هەیە زیاد لەهەر شتێکی تر باجی هەڵوێستە سیاسییەکانی خۆی دەدات. راستە رەشنبیر مرۆڤێکی دابڕاو نییە لەواقیع و بوونەوەرێکی بێ هەڵوێستیش نییە، بەڵام پێش هەر شتێک ئاشکرایە رەشنبیر هیچ کات سیاسەتمەدار نییە.

رەشنبیری کورد .. ترادیسیۆن و تازەگەریی

رەشنبیر نابێت بوونەوەرێکی نەریتی بێت و بەهەمان ئەو رێچکە و تووڵەڕێیانەدا بڕوات سەرجەم کۆمەڵگە پێیدا دەڕۆن، ئەو رێگەیەکی جیاوازی هەیە و هەمیشە خوڵقێنەری نەریت و روانگەی نوێ و دنیابینی نوێیە. رەشنبیر نەک لەگەڵ نەریتە باوەکانی کۆمەڵ دۆستایەتی و نزیکایەتی نییە، بەڵکو سەرلەبەریان رەتدەکاتەوە، کاتێکیش

تراديسيۆن رەتدەکاتەوە بە ئەڵتەرناتیڤەوە دەست بەم ئەرکە دەبات. رۆشنبیران بەدیهێنەرانی جیهانبینی و واقیعە تازەکانن، هەر هیچ نەبێت وەک تاکەکەس دژی هەموو ئەو بەها سواوانە دەوەستنەوە مەرەق کەت و بەند دەکەن. بەپێی ئەم پێناسەیە "کارڵ مارکس" رۆشنبیرە، چوون ئەو هاتووە سیستمی سەرمایەداریی رەتبکاتەوە و لە جێیدا ئەڵتەرناتیقی تایبەتی خۆی پێیە. "چۆمسکی" رۆشنبیرە، چوونکە ئەو تاقانەترین تاکی دەستەبژێرە لە ئەمەریکا کە سەرلەبەری ئەو دنیابینییە رەتدەکاتەوە خۆی لە سەردارێتی ئەمەریکادا دەدۆزێتەوە.
رۆشنبیری کورد رۆشنبیرێکی سوونەتییە و دەستی بە باڵای ئەو نەریتە کۆمەڵایەتییە سواوانە گرتووە مرۆقی کوردی کەت و زنجیر کردووە، رۆشنبیری کورد لەناو هەمان ئەو فەزایەدا دەژی، تراديسيۆنەکانی کۆمەڵەی کوردەواری وەک جوگرافیایەک بە زیان و بیرکردنەوە دیاریکردوون. رۆشنبیری کورد هەمیشە خەریکی جووینەوە و دووبارەکردنەوەی ئەو میتۆد و تێزانەیە لانیکەم چەند دەیەیەک بەر لەئێستا لە ئەوروپا وەک دوا تێز و دوا میتۆد لە ئارادابوون، وەک خۆم رۆشنبیرێکی کورد شک نابەم ئاگای لە دوا گەشەکردنە فیکریی و فەلسەفییەکانی ژیاری خۆرئاوا بێت، لەوەش خراپتر بەهەموو گرێ دەروونی و خەسڵەتە خێڵەکییەکانییەوە خوازیارە وەک ئیلێتی و رۆشنبیری مۆدێرن ناوی بهێنرێت.
ئانتۆنی گیدنز دەنووسێت: ریشەی وشەی سوونەت tradition دەگەڕێتەوە بۆ زەمەنگەلی کۆن. وشەی ئینگلیزیی tradision لەریشەی لاتینی tradere وەرگیراوە و بەواتای گواستنەوە یان پێدانی شتێکە بە کەسێک پارێزگاریی لێبکات. بەم پێیە تراديسيۆن بە مانای پارێزگاریکردن لە شتێکی دیاریکراو دێت لەیەک دۆخدا. رۆشنبیر نابێت پارێزگاریی لەهیچ دۆخێکی راوەستاو بکات، بەپێچەوانەوە ئەرکی ئەوە لایەنگریی لە گۆڕان و وەرچەرخانی بەردەوام بکات، هەروەک چۆن پێویستە خاوەنی بڕوایەکی کۆنکرێتی نەبێ، بەڵکو دەبێت بەردەوام سەرقاڵی هەڵکۆڵین و توێژینەوەی زانستیی بێت، ئەوەش زامنی زیندوومانەوەی تاکی رۆشنبیرە. تراديسيۆن هەمیشە دژی تازەگەریی و بیر و بۆچوونە نوێیەکانە، هیچ بیر و بۆچوونێکی نوێش لەئارادا نییە ئەگەر رۆشنبیر لە ئارادا نەبێت. با نموونەیەک وەربگرین، لەسەدەکانی ناوەڕاستدا کەنیسە بەهەموو توانایەکەوە بە داکۆکیکردن لە عەقڵییەتی رەها و چەسپاوی ئاینیی "کریستیانی"، بەرەو رووی زانایان و رووناکبیران وەستایەوە، چیرۆکی گالیلۆ و سووتاندنی زانایان و ئەشکەنجەدانی لایەنگرانی بیردۆزەکانی "کۆپەرنیکۆس" لە ئاستی میللیشدا بیستراوە، کە نموونەیەکی هەرە دیاری شەڕی نێوان تراديسيۆن و تازەگەریی بووە. ئێستاش هەمان شەڕە

لە نێوان ترادیسیۆن و تازەگەریی لە ئارادایە بەڵام بە ئامڕاز و فۆرمی جیا "دیارە لێرەدا قسە لەسەر خۆرئاوایە".

ڕۆشنبیری کورد نەک هەر کێشەی لەگەڵ نەریتەکاندا نییە، بەڵکو ئەویش بەشێوەیەک لەشێوەکان پارێزگاریان لێدەکات و ئیلهامیان لێوەردەگرێت، ئەو نەک ناتوانێت تازەگەر و مۆدێرن بێت بەڵکو هەر لەبنەماوە نایەوێت کارێکی لەو جۆرە ئەنجامبدات، چوونکە لەدژی خۆیەتی و بوونی ئەو وەک ژمارەیەک کەسی ئیستهلاکیی دەخاتە بەردەم پرسیاری زۆرە. بەبڕوای "ئاکیا یوتاکا"ی شاعیری ژاپۆنی "نوێگەریی هاوچەرخی دەگرێتەوە". واتە دەرخوارددانی بەرهەمی هاوچەرخ بە خوێنەری هاوچەرخ، بەرهەمهێنانی گووتاری ڕۆشنبیریی هاوچەرخ بە مرۆڤی هاوچەرخ، ئەگەر ئەدەب و ڕۆشنبیرییەک گوزارشت لەکێشە و خەون و دنیابینی مرۆڤی هاوچەرخ نەکات، نەک نوێگەر نییە بەڵکو کەلەپوورێکی بێ کەڵکە، چەندە ئەشکەوت بۆ مرۆڤی شارنشینی ئەم چاخە وەک شوێنی نیشتەجێبوون بایەخی هەیە، بەرهەمی کۆن "واتە بە فۆرم و تەکنیک و ناوەڕۆکی کۆن" ئەوەندە بایەخی بۆ مرۆڤی مۆدێرن هەیە، ئەو مرۆڤەی لە سەدەی زانیاریی و دیجیتاڵدا دەژی.

چوونکە وەک "نازک ئەلملائیکە" بۆی چووە "ژیانی سەردەمانە ئەدەبی تازەی دەوێ، وەچەی نوێی شیعریی و ئازاد دەخوازێت، تاکوو داهێنانێک پێشکەش بکات هاوتەریب بێت لەگەڵ داخوازیی و سەرنج و تێڕوانینەکانیان بۆ ژیان". کێشەی ڕۆشنبیریی کوردیی ئەوەیە باسی واقیعێک بۆ مرۆڤی کورد دەکات نەک پێی ئاشنا نییە بەڵکو لەگەڵیشی ناگونجێت. ئەگەر ڕۆژانە، لاپەڕەی ڕۆژنامە و گۆڤارەکان بکەینە نموونەیەکی زیندوو، ئەوا ڕۆژنامەی کوردیی ئەوەندەی خاوەنی مێنتەلێتییەکە کە هەمان مێنتەلێتی سیاسییەکانە، بەچارەگی ئەوە خاوەنی دیدێکی ڕۆژنامەوانی و ڕۆشنبیریی نییە، ڕۆژنامەی کوردیی بووە بە حکایەتێکی سەیر و بەردەوام جگە لەدوێنە شتێکی تری پێ بەرهەم نایەتەوە. بەدەگمەن لەڕۆژنامەی کوردییدا خزمەتگوزاریی بۆ خوێنەران هەیە، من ئەگەر بمەوێ سبەی بڕۆم بۆ دهۆک هیچ ڕۆژنامەیەک نییە پێمبڵێ داخۆ کەش و هەوا چۆن دەبێت. ئیدی لەم نموونەی سادەوە بیگرە تاکوو دەگاتە گەورەترین نموونە. ئەمەش دەرخەری ئیفلاسیی باکگراوەندی ڕۆشنبیریی و ڕۆژنامەوانیی، نووسەر و ڕۆژنامەنووسی کوردە.

ئەدۆنیس پێیوایە "ڕۆشنبیریی عەرەبیی پەیوەندیی نییە بە ژیانی عەرەبییەوە لە ئێستادا، چوونکە ئەو ڕۆشنبیرییە نەیتوانیوە خۆی داببڕێنێت لە ڕێڕەوی تەقلیدییانە، پێویستە لەسەر ڕۆشنبیری عەرەب

خۆی داماڵێت لە بەرگی تەقلیدییانە تا هیچ نەبێت بتوانێت لەگەڵ گۆڕانکارییەکانی ژیاندا هەنگاو بنێت". رۆشنبیری کورد هەر هەمان ئەو کارانە دەکات، سیاسییەکان دەیکەن، رۆشنبیری کورد دوورترین سنووری بیرکردنەوەی لە سنووری بیرکردنەوەی سیاسییەک تێناپەڕێت، بە پێچەوانەوە هەندێکجار سیاسیی و تووژێ تەکنۆکراتەکان چەند فرسەخێک لە پێشی رۆشنبیرەکانمانەوەن هەم لە رووی تەفکرەنەوە، هەم لە رووی جۆری مامەڵەکردنەوە.

ئەوەشی لەناوەندی رۆشنبیریی کوردییدا روو دەدات، هەر هەمان شتە کە لەناو زەمینەی کۆمەڵایەتی کوردییدا روودەدات، کاتێک گوێت لە جەدەل و دایەلۆگی نێوان دوو رۆشنبیر دەبێت، هیچ تێرم و موفەردەیەک نییە بیسەلمێنێت ئەو دووانەی گفتوگۆ دەکەن رۆشنبیرن نەک خەڵکێکی رەشۆک، چوونکە رۆشنبیری کورد بەهەمان زاراوە و تەکنیکەوە مامەڵە لەگەڵ کایەی رۆشنبیرییدا دەکات کە خەڵکی رەشۆک و ئاسایی لە قسە و گفتوگۆی ئاسایی نێوان خۆیاندا بەکاریدەهێنن. زۆرجار زمانی دایەلۆگ و پەیقینی نێوان خەڵکی ئاسایی و تەنانەت نەخوێندەوار لە ئاستێکی بەرز و ئەخلاقیتردایە بە بەراوورد بە پەیقینی رۆشنبیری کورد. دروستکردنی چیرۆکی سەیر و عەنتیکە، هەڵبەستنی تۆمەتی درۆ، دەستبردن بۆ ئابڕووی ئەویتر، چەند نموونەیەکن رۆشنبیری کورد هیچکات سڵی لێنەکردوونەتەوە لە کاتێکدا زۆر دڵنیام بە هاووڵاتیانی ئاسایی “عەوام” هەروا هاسان نەبووە ئەو جۆرە تۆمەتانە بدەنە پاڵ یەکتر.

رۆشنبیری کورد و کەلەپووری رۆشنبیریی کوردیی

هیچ رۆشنبیرییەک ناتوانێت هەنگاوی تازەگەریی بنێت بەبێ ئاوڕدانەوە لە کەلەپوور. هیچ رۆشنبیرییەک ناتوانێ وێستگەکەی بەجێبهێڵێت بێ خوێندنەوە و هەڵکۆڵینی کەلەپووری رۆشنبیریی. ئەگەرچی ئێمەی کورد لەرووی کەلەپووری رۆشنبیرییەوە هەژارین، بەڵام ئاوڕدانەوە بۆ رەگوریشەی ئەو رۆشنبیرییە یەکێک لە مەرجەکانی تێپەڕاندنەتی. هەرچەندە کولتووری نووسین لەنێو کورددا کولتوورێکی تازەیە بە بەراوورد بەگەلانی تر، هەم لەبەرئەوەی گەلێکی رەوەند و دوور لەژیانی شارنشینی و شارستانی بووە، هەم بەو هۆیەی بەردەوام گەلێکی ژێردەستە و داگیرکراو بووە، تۆ سەیر بکە لەسەردەمی رێنیسانسی ئەورووپادا، ئەو کیشوەرە شەپۆل و مەوجی دەدا و رۆژانە هەزاران لاپەڕە لەفیکر و فەلسەفە بەرهەم دەهاتن، کورد چیتری لێ بەجێنەماوە جگە لە مەم و زین، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بمانەوێت یان نا، کەلەپوورێکی رۆشنبیریمان هەیە کە زیاتر شیعر

بەسەریدا زاڵە، ئەوەش بناغەکانی ڕۆشنبیریی ئێمەیە.
وەک لەسەرەتاشەوە وتمان شیعر هەموو وەزیفەیەکی لە ئەستۆی خۆی دانابوو، هەر لەسیاسەتەوە تا دەگاتە چاکسازیی کۆمەڵایەتی. شیعر تاکە زمان بوو نەوەکانی پێشووی کورد تێیبگەن و تینووێتیان پێی بشکێت، ئەمەش لە بەرئەوەی شیعر زمانی قۆناغی کشتوکاڵییە و تەنانەت هۆزە زۆر سەرەتایی و دواکەوتووەکانیش دەتوانن شیعری جوان و ئاست بەرز بڵێن و بنووسن، بەڵام ناتوانن ڕۆمان بنووسن، ناتوانن لە فیکر و فەلسەفە تێبگەن، بۆیە ئاساییە بۆ کوردێک کە تا سەرەتای سەدەی بیستەم ئاشنای ژیانی شارنشینی نەبووە، کەلەپوورە ڕۆشنبیرییەکەی بریتی بێت لە شیعر. ئاساییە شاعیرەکان دەستەی یەکەم و پێشەوەی ڕۆشنبیرانی کورد بن.
خەزعەل ئەلماجدی پێیوایە، "هەرچەندە بەرەو قووڵایی زەمەندا ڕۆبچین، ئەوەندە کاریگەریی رابردوو کەم دەبێتەوە، بەڵام رابردوو وەک دەست، دەستی لێنادرێت، لەسەر هونەرمەند یان داهێنەر پێویستە ئەو مێژووە هەڵکۆڵێت نەک بە گەڕان بە دوای حەقیقەتدا، بەڵکو بە گەڕان بە دوای بنەڕەتێک بۆ ئەوەی بتوانێت ڕەخنە لەو بنەڕەتە بگرێت و دووبارە ڕەگەزەکانی ئەو بنەڕەتە لە شیعر و هونەر و فیکر بنیاتبنێتەوە". کەچی ڕۆشنبیری کورد هێشتا "ڕەفیق حیلمی" نەخوێندۆتەوە بازیداوە بۆ ئارکۆلۆژیای مەعریفە و سەرقاڵی "میشێل فۆکۆ"یە!. ڕۆشنبیرێکی کوردمان هەیە هێشتا بە کتێبەکانی "مەسعود محەمەد" ئاشنا نەبووە، دەم لە پۆست مودێرنە دەکوتێ و خوێندنەوە بۆ پەرتووکەکانی "زیگمۆند باومان" دەکات، ڕۆشنبیرێکمان هەیە هێشتا چوار دێڕی نییە لەسەر "جزیری" یان "خانی"، سەدان لاپەڕەی لەسەر دریدا یان مارکس ڕەشکردۆتەوە، تەنانەت من ڕۆشنبیرم دیوە بەبێ ئەوەی یەک دێڕی "مارکس"ی خوێندبێتەوە، هەموو فەلسەفەی ئەو فەیلەسووفەی زەڕبی سفر کردووە و وەک ئەوەی دیزاینەری جلوبەرگ بێت، دەڵێت مارکس و تێزەکانی باویان نەماوە!!.
ڕۆشنبیری ئێمە ڕۆشنبیرێکی کۆپییە، بناغەی کارە ڕۆشنبیرییەکانی لەسەر لم و لە هەوای شێداری وەهمدا هەڵچنیوە، ڕۆشنبیری کورد، بوونەوەرێکە نەک توانای تێپەڕاندنی رابردووی نییە چوونکە لێی تێنەگەیشتووە، تەنانەت توانای دووبارەکردنەوەی ئەو رابردووەشی نییە، زۆرێک لەوانەی دەم لە فەلسەفەی هاوچەرخ وەردەدەن نەک "مەسعود محەمەد"یان تێنەپەڕاندووە دەبێت بەوە قنیات بکەین ئەگەر بتوانن بگەنە ئاستی ئەو لەتوێژینەوە و شرۆڤەی فیکر و فەلسەفەدا، ژمارەیەک شاعیر بوون بە نوێنەری شیعری کوردیی نەک هەر ناتوانن چەند هەنگاوێکیش پێش "گۆران" بکەون، بەڵکو دەبێت بەوە رازی ببین ئەگەر بتوانن ئەوەیان لەدەست بێت "گۆران" لە کاتی خۆیدا لە بەتەی

ئەدەب و نوێكردنەوەی شیعری كوردییدا ئەنجامی دا.

كەوابوو ئاساییە ئەگەر بڵێین رۆشنبیری كورد نەك لەسەر خەرمانی كەلەپووری رۆشنبیریی كوردیی و بە توێژینەوە لەخاڵە بەهێز و لاوازەكانی ئەو رۆشنبیرییە، ناتوانێت تەكانێك بە پێشەوە بدات، بەپێچەوانەوە بەهۆی نەخوێندەواریی و كەڵەیی مەعریفییەوە خەریكە ئەوەشی هەیە نابووتی دەكات و بۆ هەمیشە لەناوی دەدات. رۆشنبیری تازەی كورد هیچ ئیزافەیەكی پێ نییە، بۆیە هێشتا ئێمە تینووەتی خۆمان لە شیعری نالی و مەحوی و مەولەوی، لەكتێبەكانی مەسعود محەمەد و لە رۆمانەكانی ئیبراهیم ئەحمەد و حسێن عارف ..هتد، دەشكێنین، ئەمە لەیەكێك لە ماناكانیدا دەستكورتیی مەعریفیی ئەو ئیلێتییە لووت لەئاسمان و شڵەژاوەیە لە ئەدەبیاتی خۆماندا بۆ رۆشنبیری كورد ناوزەدمان كردوون.
ئەدۆنیس، دەربارەی گرفتەكانی رۆشنبیریی عەرەبی دەدوێت و پێیوایە: رۆشنبیریی عەرەبیی لەئەمڕۆدا بوونی نییە!. دەتوانین رۆشنبیریی عەرەبیی لەدوو شتدا كورت بكەینەوە: یەكەمیان رۆشنبیریی تەقلیدگەرا و كتێبە كۆنە ئایینییەكان، ئەویش لە رواڵەتدا نەوەك لە ناواخن و ناوەڕۆكدا. دووەم: رۆشنبیریی وەرگێڕدراو. بەدەر لەم دوو حاڵەتە شتێك نییە بەناوی رۆشنبیریی عەرەبییەوە. ئەم حاڵە لەرۆشنبیریی كوردییدا گەلێك خراپترە، چوون كەلەپووری نووسین و فەرهەنگی كورد بە بەراوورد بە كەلەپووری نووسینی عەرەبیی گەلێك هەژارە، تەنانەت ئاینی راستەقینەی كورد “زەردەشتییەت” چی لێنەماوەتەوە جگە لەچەند پەڕەیەكی پەرش و بڵاوی كتێبی “ئاوێستا”، ئەو زانا و عارفە موسڵمانە كوردانەشی بەدرێژایی مێژوو هەڵكوتوون، هەمیشە بە زمانی عەرەبیی نووسیوویانە، ئەمە لەلایەك و لەبارێكی تریشدا كولتووری وەرگێڕان لەنێو كورددا زۆر سست و لاوازە و لەریزی نەبووان حیسابی بۆ دەكرێت. وا بیر دەكەمەوە، خراپمان نەوتووە ئەگەر بڵێین شتێك نییە بەناوی رۆشنبیریی كوردییەوە بەپێچەوانەوە ئەوەی هەیە ئیقتباس و دووبارەكردنەوەیە، بەم هۆیەوە رۆشنبیریی كوردیی كەمترین كاریگەریی هەیە لەسەر رێڕەوی ژیانی خەڵك و ئاڕاستەكردنی بیر و بۆچوونیان بەفۆرمێكی نوێ و هاوچەرخانە.

تاراوگەی رۆشنبیری كورد

هاوڕێیەكی دێرینم، یەكێكە لەماركسیستە خوێندەوار و چالاكەكان و لەسەرەتای حەفتاكانی سەدەی رابردووەوە وەك ماركسیستێك كاریكردووە، بەڵام لەدەیەی هەشتاكاندا بەهۆی بارودۆخی سیاسیی ئەوكاتی وڵاتەوە ئاوارە و دەربەدەری مەنفا بوو، لە ئەڵمانیا

گیرسایەوە. بۆ منی باسکرد ئەو لە کوردستان زۆرترین بەرهەمەکانی مارکس و ئەنگلس و لینین و بیرمەندانی تری سۆسیالیستی خوێندبۆوە، وەختێک چۆتە ئەڵمانیا و بەزمانی ژێرمانی و لە کۆش و فەزای سەرمایەداریی خۆرئاوادا، بەرهەمەکانی کارڵ مارکس و هزرمەندە مارکسیستەکانی دیسان خوێندۆتەوە، سەر لە بەر دید و بۆچوونەکانی ئاوەژوو بۆتەوە، بەو مانایە نا، دژی دیدی سۆسیالیستی خۆی وەستاوەتەوە بەڵکو بەو واتایەی هەستیکردووە ئەوەی ئەو لەمارکسیزم تێگەیشتووە لەکوردستاندا هیچ شتێکی لە مارکسیزم نەچووە، تەنانەت وەکوو کەسێک کە هیچ بەرهەمێکی سۆسیالیستی نەخوێندبێتەوە لە سەرەتاوە دەستی کردبووەوە بەخوێندنەوەیان.
مەبەستم لەگێڕانەوەی ئەو حکایەتە هەروا بەکورتی بۆ روونکردنەوەی ئەو حاڵەتەیە رۆشنبیری ئێمە دەرگیریی بووە، ئەویش هەم نەزانینی زمانی بێگانە، هەم بێبەشبوونە لەژیان لەسایەی ئەزموونی دەوڵەمەندی فەرهەنگ و رۆشنبیریی خۆرئاوایدا. ئەگەر سەدەیەک بەر لە ئێستا سەدان رۆشنبیر و منەوەری کورد بچوونایەتە ئەوروپا و لەوێ سەرقاڵی توێژینەوە و مەعریفە و فیکر بوونایە بێشک ئێستا ئەوە حاڵی رۆشنبیریی کوردیی نەدەبوو، کە بە بۆچوونی زۆربەمان رۆشنبیرییەکی بەرتەسک و هەژارە. دووریی جوگرافیی و نەبوونی کیانێکی کوردیی لە فۆرمی دەوڵەتێکدا، وایکرد زۆر درەنگتر لە تورک و عەرەبەکان رۆشنبیرانی ئێمە بەر کولتووری رۆشنبیریی رۆژئاوایی بکەون، کە ئەو کولتوورە خەنی و بەهێزە بناغەی ژیاری پێشکەوتووی ئێستاکەی دنیایە.

ئەگەر نموونەی حاجی قادری کۆیی بهێنینەوە، یارمەتییەکی زۆرمان دەدات بۆ روونکردنەوەی ئەو دۆخە. حاجی یەکێکە لەو شاعیرە دەگمەن و سەرەتاییانەی راستەوخۆ و بە سەمینەوە باسی ژیاری خۆرئاوا و ئاستی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و سیاسیی و فەرهەنگیی ئەو شارستانییەی کردووە، بەڵام حاجی قادر ئەزموونێکی بەرجەستەی لەگەڵ ئەو ژیارەدا نەبووە، هیچ کات سەفەری پاریس یان لەندەن یاخۆ هەر پایتەختێکی تری وڵاتانی ئەوروپای نەکردووە، لە نزیکەوە ئاشنای قوتابخانە فیکریی و فەلسەفییەکانی ئەو ژیارە نەبووە، ئەو لە رێگەی خوێندنەوە و بیستنەوە سەرسام بووە بە خۆرئاوا، بەگوومان ئەگەر حاجی قادر، دەرفەتی هەبووایە و بچووبایەتە ئەوروپا بەگوومان سەرلەبەری سەرسامبوونی بە ئەوروپا دەگۆڕا و رەنگە پرۆسەکە لەسەرسامبوون و چەند کۆپلە شیعرێکەوە وەرچەرخایە بۆ پڕۆژەیەکی فیکریی و رۆشنبیریی گرنگ. وەک چۆن “مەولانا خالیدی نەقشبەندی” لە هیندستانەوە دێتەوە بە پڕۆژەیەکی ئایینیی-

نەتەوەییەوە یاخۆ چۆن “حاجی تۆفیقی پیرەمێرد” بە پێڕەژێیەکی ڕۆژنامەنووسیی و نەتەوەییەوە لە ئەستەمبۆڵەوە بە سلێمانی دەگەڕێتەوە، دەکرا ئەگەر سەفەری شاعیر و منەوەرانی کورد بە تایبەت لەو سەدەیەدا بگەیشتبایەتە ئەوروپا سیمای ڕۆشنبیریی کوردیی ئەوسا و ئەستاش لە ڕیشەوە بگۆڕابایە و هەنووکە لە قۆناغێکی پێشکەوتووتری ڕۆشنبیرییدا بووینایە.

“مامۆستا جەعفەر” لە کتێبی “مێژووی بیری کوردی” لاپەڕە “433”، دەربارەی سەرسامیی حاجی قادری کۆیی بە ژیاری خۆرئاوا دەنووسێت، (شاعیر خۆی شار بەشاری ئەرۆپای ڕۆژاوا نەگەڕاوە و لە هیچ لایەنێکیش، لە لایەنەکانی کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسی و فەرهەنگی و پیشەسازی قووڵ نەبۆتەوە. ئەو لەدوا شاری نیمچە ڕۆژهەڵاتی-نیمچە ڕۆژئاوای خوارووی ڕۆژهەڵاتی ئەوروپادا، یان بەشی ئاسیایی ئەستەمبۆڵ ژیاوە. ئەو ئیعجاب و سەرسوڕمان و رامانە بەهۆی بیستنی وخوێندنەوەی دەنگوباس و راپۆرتەوە بووە، یان بینینی هەندێ داهێنانی ئەوروپی ..هتد، بێگومان شاعیر، فەڕەنسی، یان ئینگلیزی بزانیبایە و لەشارێکی فەڕەنسا یان بەریتانیای گەورە بژیابایە “نموونە: رفاعە رافع الگهگاوی –تخلیص الابریز فی تاخیص باریز-“، ئەو دەمە حاجی بە شێوەیەکیتر باسی ئەرۆپای دەکرد و سەرسوڕمانەکەی بەشێوەیەکیتر دەبوو).
ئەگەر حاجی تاراددەیەکی زۆر سەرسام بووبێت بە شارستانێتی ئەوروپا، ئەوە لەولاوە دەیان شاعیری تری کلاسیک و کەنمان هەیە، زۆرتر لەژێر کاریگەریی ئاینی ئیسلام و بە دیاریکراویی تەسەوف دابوون، بۆیە بە بەراوورد بە عەرەب و تورک و فارسەکان، کورد زۆر درەنگ ئاشنای ئەوروپا بوو، درەنگتریش ڕۆشنبیرەکانی گەیشتنە ئەوروپا تاکوو سەرسامییان بگەڕێن بە پێڕەژ. عەرەبەکان لەسەردەمی هەستانەوە “ڕێنیسانس”دا، ژمارەیەکی باشی ڕۆشنبیرەکانیان گەیشتنە ئەوروپا و توانیان سوود لە ئەزموونی ئەوە وەربگرن، فارسەکانیش هەروا. تورکیش، ئەگەرچی عوسمانییەکان نەیاری سەرسەختی ئەوروپاییەکان بوون کەچی ناچاربوون سوود لە کولتوور و ڕۆشنبیریان وەربگرن، بەڵام لەگەڵ هاتنە سەر کاری ئەتاتورک و ئیتحادی ئەلتەرەقی بە سەر کورسی دەسەڵات لە تورکیای نوێدا، پرۆسەی پرۆ ڕۆژئاوایی زیاتر بەهێز بوو، تەنانەت بووە کردەیەک لە خوێندنگە و زانکۆکانەوە دەستیپێکرد تاکوو دەگاتە ئاستی راگەیاندن و دەسەڵاتیش. لەم بارودۆخەدا کورد بەهۆی زوڵم و زۆریی داگیرکەرانەوە ببووە نەتەوەیەکی پاشکەوتوو، بێبەش بوو لە پریشکی فەرهەنگی ڕۆژئاوایی، بۆیە ڕۆشنبیرییەکەی سەد دەر سەد

رۆشنبیرییەکی خێڵەکیی بوو، یان لە باشترین حاڵەتدا لەچێوەی کولتووری کۆمەڵگەی کوردییدا خۆی لە قاڵبدابوو.

هزرمەندی ناسراوی عەرەب "هاشم ساڵح" لە یەکێک لە وتارەکانیدا دەربارەی ئەزموونی خۆی لە ئەوروپا، نووسیبووی "زۆر بەراشکاویی و بێ هیچ فێڵکردنێک دەڵێم: ئەگەر بەر لە چارەگە سەدەیەک پێش ئێستا ئەو هەلەم بۆ هەڵنەکەوتبایە و سەردانی ئەوروپام نەکردبایە، ئەوا دەژیام و دواتریش دەمردم بەبێ ئەوەی لە هیچ شتێک گەیشتبم" پاشان "ئەگەر نەهاتمایەتە ئەوروپا نەمدەزانی رێگایەکی دی جگە لەو رێگا کۆنە بەجێماوە سەدان ساڵەیە، هەیە بۆ تێگەیشتن لە ئاین". لەدۆخی کوردییدا بەشێک لەرۆشنبیرانی کورد دان دەنێن بەوەدا ئەزموونی ئەوروپا بۆ ئەوان بایەخێکی گرنگی هەبووە و ئەگەر لە یەکێک لەچرکەساتە مێژووییەکاندا نەچوونایەتە ئەوروپا ئەوە هەر وەک رۆشنبیرێکی تەقلیدیی دەمانەوە.

فەرهاد پیرباڵ یەکێکە لەو رۆشنبیرانە و لە یەکێک لەدیمانەکانی خۆیدا کە لە ساڵی 2004 لەگەڵیدا سازدراوە، باسی ئەزموونی خۆی لەپاریس دەکات و لەوەڵامی پرسیارێکدا دەڵێت "پێش ئەوەی بچمە پاریس لەرێ لە رێگەی زمانەکانی عەرەبی و فارسی، بەرهەمی سوریالیم خوێندبۆوە، بەڵام هیچ کاریگەرییەکی ئەوتۆیان بەسەر منەوە جێنەهێشت و لە ناوەڕۆکەکەی تێنەگەیشتم، بەڵام دوای چوونە پاریس، پێموایە لە ناوەڕۆکەکەی تێگەیشتم و وەک گوتم سوودێکی زۆرم لێبینی هەر لەوێش کەشفی کوردبوونی خۆم کرد، زانیم کورد و کوردبوون چییە، تۆ شوێنێکی تر دەبینی و دەخوێنییەوە، ئنجا دەزانی تۆ لە کوێی مەسەلەکانی و تۆ چیت و پێویستیت بەچییە؟". خولاسە پیرباڵ زۆر لەوە زیاتر پێداگیریی دەکات و تەنانەت بوونی خۆی وەک کوردێک لە کوچە و کۆڵانەکانی پاریس و لەشەقامی شانزە ئەلیزێ و قاوەخانەی مەنتی کارلە دەدۆزێتەوە، ئەمە هەمان ئەزموونی پیرەمێردی شاعیرە کە پڕۆژە ناسیۆنالیستییەکی خۆی لەکوچە و کۆڵانەکانی ئەستەمبۆڵدا گەڵاڵە دەکات و دەیهێنێتەوە بۆ کوردستان، ئەوە لەهەمان ئەزموونی مەولانا خالید دەچێت لەمەنفا پڕۆژەیەکی ئاینی و نەتەوەیی دەدۆزێتەوە و دەیهێنێتەوە بۆ وڵات. بۆیەکا بۆ تێگەیشتن لەخودی خۆت ئەوجا لەجوغز و بنج و بنەوانی رۆشنبیریی و فەرهەنگی چەندین سەدەی خۆرئاوایی، پێش هەر کارێک پێویستە لانیکەم چەند ساڵێک لە وڵاتانی رۆژئاوای ئەو کیشوەرە بژیت و توانات هەبێت بەسەر یەکێک لە زمانە گرنگەکانی ئەوروپادا.

ئێرە شوێنی ئەوەیە بپرسین: ئایا رۆشنبیرانی کورد "ئەوانەی لە ئەوروپان" چەند کەڵکیان لە مانەوەیان لەو کیشوەرە و لەژیاری خۆرئاوا وەرگرتووە؟ ئایا جگە لە چەند تاکێک رەوەندێکی زۆری کورد

لەرۆژئاوا توانیووەتی پەرە بەرۆشنبیریی خۆی بدات بەسوود وەرگرتن لە ئەزموونی ئەوە؟، ئایا مانەوەی چەندان ساڵەی سەدان قەڵەم بە دەستی کورد لەوڵاتانی خۆرئاوایی، هیچ پڕۆژەیەکی رۆشنبیریی نوێ و تازەگەری بەدوای خۆیدا هێناوە؟. لە راستیدا شیاوترین وەڵام بەو پرسیارانە، تەنێ نەخێرە. رۆشنبیری کورد ئەگەرچی بەجەستە لەستۆکهۆڵم یان لە پاریس یاخۆ لەندەنە، کەچی وەک رۆح و وەک دنیابینی لە کوێرە گوندێکی تەریکی کوردستانە، رۆشنبیری کورد ئەگەرچی گەیشتۆتە ناو زانکۆ بەناوبانگەکانی جیهان، بەڵام وەک تێگەیشتن و بیرکردنەوە هێشتا ناتوانێت چەوە و بەتەی خێڵەکیی تێپەڕێنێت و ببێتە خاوەنی دنیابینییەکی شارستانی و نوێ کە بەهەموو کلێجێک پێچەوانەی ئەو نەریتە خێڵەکییە بێت هەژموونی بەسەر عەقڵی تاک و کۆی کۆمەڵی کوردەوارییدا کردووە.
رۆشنبیری کورد ئەگەرچی لە رشتەکانی فەلسەفە و سۆسیۆلۆجیا و زانستە مرۆییەکانی تردا دەخوێنێت، کەچی هێشتا بەهەمان زمان دەپەیڤێت کە زمانی کۆمەڵێکی رەوەند و کشتوکاڵییە. ئەمەش دەرخەری واقیعێکی تاڵە، ئەویش ئەوەیە رۆشنبیری کورد وەک هەزاران کرێکاری بیانیی رووی لەخۆرئاوا کردووە "لێرەدا مەبەست بە نرخکردن و سووکایەتی نییە بە چینی کرێکار" تەنانەت کەمترین توانای تێکەڵبوون و کارلێککردنی هەیە لەگەڵ کولتووری وڵاتانی ئەوروپی یان خۆرئاواییدا. لە کورتترین دەربڕیندا، رۆشنبیری کورد بەهەمان دنیابینی و عەقڵییەتی گوند و شارەکانی کوردستانەوە لە ئەوروپا دەژی، کە نە توانای پڕۆژەی رۆشنبیریی نوێی هەیە بە پشبەستن بە ئاستی پێشکەوتنی ئەوە، نە دەتوانێ وەک تاک خۆی تەیار بکات بە زانست و فەرهەنگی مودێرنی خۆرئاوایی.

وتەی کۆتایی

ئەو ئیسلامییە توندڕەیەی بەچەقۆ هێرشی کردە سەر "نەجیب مەحفوز"، بە هۆکاری نووسینی رۆمانی "اولاد حارتنا"، کاتێک لە دادگا پرسیاری لێکرا، ئایا رۆمانەکەت خوێندۆتەوە؟. زۆر بێباکانە لەوەڵامدا وتی: نەخێر، بەڵام ئەمیرەکەم خوێندویەتییەوە و ئەو باشتر دەزانێت چییە!!. بەشێک لەرۆشنبیرانی ئێمە بەهەمان شێوەی ئەو ئیسلامییە توندڕەیە بیر دەکەنەوە و رەفتار دەکەن، مارکس رەتدەکەنەوە و نەیانخوێندۆتەوە، نیتشە دەکەن بە پێغەمبەری نازییەکان و مەحکوومی دەکەن کەچی نەیانخوێندۆتەوە، جنێو بە لینین دەدەن و یەک کتێبی ئەویان بە بینین هەر نەبینیوە جا نەخاسمە خوێندبێتیانەوە. رۆشنبیریی کوردیی بەهۆی ئەو تەرزە رۆشنبیرەوە لە ئەو ئیسلامییە

توندڕەوییەی بەچەقۆ هێرشی کردە سەر "نەجیب مەحفوز"، بە هۆکاری نووسینی ڕۆمانی "اولاد حارتنا"، کاتێک لە دادگا پرسیاری لێکرا، ئایا ڕۆمانەکەت خوێندۆتەوە؟. زۆر بەباکانە لەوەڵامدا وتی: نەخێر، بەڵام ئەمیرەکەم خوێندویەتییەوە و ئەو باشتر دەزانێت چییە!!. بەشێک لە ڕۆشنبیرانی ئێمە بە هەمان شێوەی ئەو ئیسلامییە توندڕەوە بیر دەکەنەوە و ڕەفتار دەکەن، مارکس ڕەتدەکەنەوە و نەیانخوێندۆتەوە، نیتشە دەکەن بە پێغەمبەری نازییەکان و مەحکوومی دەکەن کەچی نەیانخوێندۆتەوە، جنێو بە لینین دەدەن و یەک کتێبی ئەویان بە بینین هەر نەبینیوە جا نەخاسمە خوێندبێتیانەوە. ڕۆشنبیریی کوردیی بەهەی ئەو تەرزە ڕۆشنبیرەوە لە سەرگەردانی و بێناسنامەییەکی گەورەدا ژیان دەباتە سەر.
ڕۆشنبیرێکمان هەیە بە هیچ توێژینەوە و ئاناتۆمییەک بیرێکی سیاسیی یان فەلسەفیی پیرۆز دەکات و یەکێکی دیکە دەداتە بەر نەفرەت. تە سەیر بکە بەوێژدانترین ڕۆشنبیری دونیا بەرامبەر بە "مارکس"، ڕۆشنبیری کوردە، چوونکە هەم وێنای "مارکس"ی هاوجووت کردووە لەگەڵ وێنای ئوسامەی کوڕی لادن و خوێنمژێکی وەک جۆزیف ستالین، هەم هەر باسی مارکس هاتە پێشەوە یەکسەر ڕەتیدەکاتەوە و بە پێغەمبەری مرۆڤکوژیی وەسپی دەکات، بەبێ ئەوەی بیری بکەوێتەوە، هەر ئەو فەیلەسووفە بوو، وتی "مرۆڤ گەورەترین سەرمایەیە"، بەبێ ئەوەی بیری بکەوێتەوە ئامانجی هەرە سەرەکیی مارکس تەنیا و تەنیا مرۆڤی رووت و گەڕانەوەی مرۆڤ بۆ دۆخی سروشتیی خۆی بوو، بەڵام ئەو هیچ نابینێ و کتێبی "کۆتایی مێژوو"ی کردووە بە تەلقینی بیری ئەو فەیلەسووفە مەزنەی کە هەمیشە وەک "تابۆیەک بۆ ئاسمانی" جیهانەوە ئامادەیی هەیە. خولاسە ئەوەی پەیوەندیی بە ناوەڕۆکی ئەم باسەوە هەبێت ئەوەیە ڕۆشنبیری کورد بوونەوەرێکی بیرکەرەوە نییە، بوونەوەرێکی خەلاق و داهێنەر نییە، بوونەوەرێکی ناوازە و خاوەن دنیابینییەکی جودا نییە لە دنیابینی گشتیی. بەم هۆیەوە ڕۆشنبیری کورد هەم ڕۆشنبیرێکی ئەخلاقگەرایە و هەم ئامانجگەرا، بە پێچەوانەوەی ئەو وتەزایەی "سارتەر"ەوە کە ئێمە لەسەرەتای نووسینەکەوە بە تایبەتی گەورە هەمامان بە کردووە.

*ئەم نووسینە چاپتەری یەکەمە لە کتێبی "گووتاری پۆپۆلیستی و خەونی بچووکی ڕۆشنبیرانی کورد" کە لە ساڵی 2018 لە کوردستان چاپ و بڵاوکراوەتەوە.